

AÐALSKIPULAG RANGÁRÞINGS YTRA 2016-2028

Skipulagslýsing – breyting aðalskipulags

Efnistaka við Langöldu

25.01.2024

SKIPULAGSLÝSING

SKJALALYKILL

108288-LYS-001-V02

HÖFUNDUR

Margrét Sigurðardóttir / Brynja Rán Egilsdóttir

RÝNT

Ásgeir Jónsson

EFNISYFIRLIT

1	INNGANGUR	4
1.1	Skipulagslýsing	4
2	FORSENDUR OG STAÐHÆTTIR	4
3	TENGL VIÐ AÐRAR ÁÆTLANIR	5
3.1	Landsskipulagsstefna 2015-2026	5
3.2	Aðalskipulag Rangárbings ytra 2016-2028	5
3.3	Orkustefna til ársins 2050	7
3.4	Þjóðlenda	7
3.5	Fornminjar	8
4	AÐALSKIPULAGSBREYTING	8
5	UMHVERFISMATSSKÝRSLA	8
5.1	Tengsl við aðrar áætlanir	8
5.2	Umhverfispættir og áherslur	9
6	SKIPULAGSFERLI, KYNNING OG SAMRÁÐ	11
6.1	Umsagnaraðilar	11
6.2	Skipulagsferli	11

1 INNGANGUR

Skipulagslýsing er sett fram fyrir breytingu á Aðalskipulagi Rangárbings ytra 2016-2028 í samræmi við 1. mgr. 36. gr. skipulagslaga nr. 123/2010. Með breytingunni er gert ráð fyrir enduroppnun efnistökusvæðis í Langöldu sem m.a. verður nýtt fyrir framkvæmdir við gerð vindlunda ofan Búrfells. Gert er ráð fyrir allt að 250.000 m³ efnistöku fram til ársins 2030.

Í samræmi við lög um mat á umhverfisáhrifum framkvæmda og áætlana nr. 111/2021 eru framkvæmdirnar, sem fyrirhuguð skipulagsbreyting mun taka til, tilkynningarskyldar til Skipulagsstofnunar. Fyrirspurn um matskyldu er unnin samhliða skipulagsáætlunum.

1.1 Skipulagslýsing

Skipulagslýsingin er sett fram í samræmi við 30. gr. skipulagslaga nr. 123/2010 og unnin í samræmi við grein 4.2. í Skipulagsreglugerð nr. 90/2013, með síðari breytingum.

Með skipulagslýsingu þessari er íbúum og öðrum hagsmunaaðilum gefinn kostur á að koma með ábendingar og athugasemdir sem snúa að málefnum komandi skipulagsvinnu.

2 FORSENDUR OG STAÐHÆTTIR

Núverandi raforkukerfi Íslands er talið hafa náð þolmörkum og þörf er á aukinni raforkuframleiðslu og öflugu afhendingaröryggi rafmagns til að sinna orkuskiptum og almennum vexti samfélagsins. Efnistöku svæði í Langöldu kemur m.a. til með að vera nýtt til uppbyggingar og síðar viðhald og rekstur vindlunda ofan Búrfells.

Efnistökusvæðið er enduroppnað og er staðsett í Langöldu, vestan Sultartanga. Náman var upphaflega notuð við gerð á Sultartangastíflu á árunum 1982-84, því er ekki um að ræða óraskað svæði. Í samningi Landsvirkjunar við Íslenska Ríkið frá 2021 er heimiluð efnistaka úr námunni fyrir starfsemi fyrirtækisins. Nú er gert ráð fyrir allt að 250.000 m³ af efni verði tekið úr námunni á árunum 2024-2030. Að lokinni notkun verður unnið að frágangi og landmótun, fláar skornir niður og svæðið jafnað.

Aðkoma að svæðinu er frá Sprengisandsleið (nr. 26) og nú þegar eru gamlir námuvegir og slóðar að námunni sem þó þarfnast endurbóta. Ekki verður þörf á að loka vegum/slóðum sérstaklega á vinnslutíma. Núverandi landnotkun svæðisins er innan skilgreinds landgræðslu- og skógræktarsvæði og er það hluti af SL26 Árskógar þar sem unnið hefur verið að uppgræðslu lands. Einnig er það skilgreint sem þjóðlenda. Þá er svæðið innan hverfisverndar HV13 sem tekur yfir Rangárvalla og Landmannaafrétt.

3 TENGSL VIÐ AÐRAR ÁÆTLANIR

3.1 Landsskipulagsstefna 2015-2026

Landsskipulagsstefna er unnin á grundvelli skipulagslaga nr. 123/2010. Samkvæmt 4. mgr. 10. gr. sömu laga skulu sveitarfélög taka mið af landsskipulagsstefnu við gerð skipulagsáætlana eða breytinga á þeim.

Í landsskipulagsstefnu er stefna um að stuðlað verði að sjálfbærni með áherslu á gæði í hinu byggða umhverfi og markvissu og samþættu skipulagi byggðar og samgangna. Eftirfarandi kemur m.a. fram í stefnunni og var horft til þess við gerð deiliskipulags.

Í kafla 2.2.2 um Náttúru, menningararf og heilnæmt umhverfi segir:

„Við skipulagsgerð sveitarfélaga verði leitast við að varðveita náttúru- og menningargæði sem hafa staðbundið, eða víðtækara, gildi út frá sögu, náttúrufari eða menningu. Það getur m.a. falist í stefnu um vistheimt eða verndun og eflingu gróðurs og jarðvegs. Jafnframt verði gætt að álagi á vatn og vatnsvernd. Landslagsgreining og vistgerðaflokkun ásamt áætlunum um uppgræðslu lands og vatnaáætlun verði lögð til grundvallar skipulagsákvörðunum.“

3.2 Aðalskipulag Rangárbings ytra 2016-2028

Í kafla 2.3.9 Efnistöku- og efnislosunarsvæði í gildandi aðalskipulagi er eftirfarandi stefna:

- Lögð er áhersla á nægt framboð efnistökusvæða og að þau séu í námunda við notkunarstað efnis.
- Efnistaka fer að jafnaði ekki fram á svæðum sem hafa sérstakt verndargildi, þ.e.a.s. friðlýstum svæðum eða svæðum á náttúruminjasrá og hverfisverndarsvæðum.
- Efnistökusvæði skulu hafa framkvæmdarleyfi skv. lögum.
- Áhersla er á góða umgengni á nýtingartíma og vandaðan frágang við verklok.

Gerð er grein fyrir þeim svæðum þar sem efnistaka fer fram eða er fyrirhuguð. Áfram er gert ráð fyrir efnistöku á þeim svæðum sem þegar eru nýtt en einnig á nokkrum nýjum svæðum. Gert er ráð fyrir ríflegum svæðum fyrir efnistöku til þess að hægt sé að nýta þá tegund efnis sem best hentar hverju sinni og til að draga úr því að aka þurfi langar leiðir með efni.

Flestar námur í sveitarfélaginu eru nýttar til vegagerðar og eru þær í eða við núverandi vegstæði til að lágmarka umhverfisáhrif. Námur verða einungis opnar á framkvæmdatíma og gengið frá þeim um leið og efnistöku lýkur.

Öll efnistökusvæði skulu hafa framkvæmdarleyfi sbr. reglugerð 772/2012. Heimilt er landeiganda að taka efni til eigin nota án þess að fá framkvæmdarleyfi eða náma sé skilgreind í aðalskipulagi.

Þegar efnistökusvæði er valið þarf að líta á jarðefni sem auðlind og nýta efnið til þess sem það er best til fallið.

Í kafla 2.7.4 **Hverfisvernd** eru eftirfarandi ákvæði:

- Hefðbundnar nytjar, svo sem beit og veiðar geta haldist eins og verið hefur. Sveitarstjórn getur þó sett reglur um takmörkun og beitarstýringu á svæðinu.
- Halda skal byggingarframkvæmdum í lágmarki og þess gætt að þær leiði til eins lítillar röskunar og kostur er.
- Vanda skal til allra framkvæmda sem heimilaðar verða, ganga frá byggingum og umhverfi svo fljótt sem verða má og tryggja góðan frágang fráveitu.

HVERFISVERNDARSVÆÐI

NR	HEITI SVÆÐIS	LÝSING	JÖRD/JARÐIR
HV13	Rangárvalla- og Landmannaafréttir	Afréttarsvæðin sunnan Tungnaár. Stór samfelld svæði gosminja, víðlend hraunasvæði og eldstöðvar, þ.á.m. Hekla og Torfajökull. Ekki verður hróflað við minjum á svæðinu, s.s. gömlum vörðum eða skálum án samráðs við Minjastofnun.	Afréttur

Í kafla 2.3.1 **Skógræktar- og landgræðslusvæði** er eftirfarandi stefna:

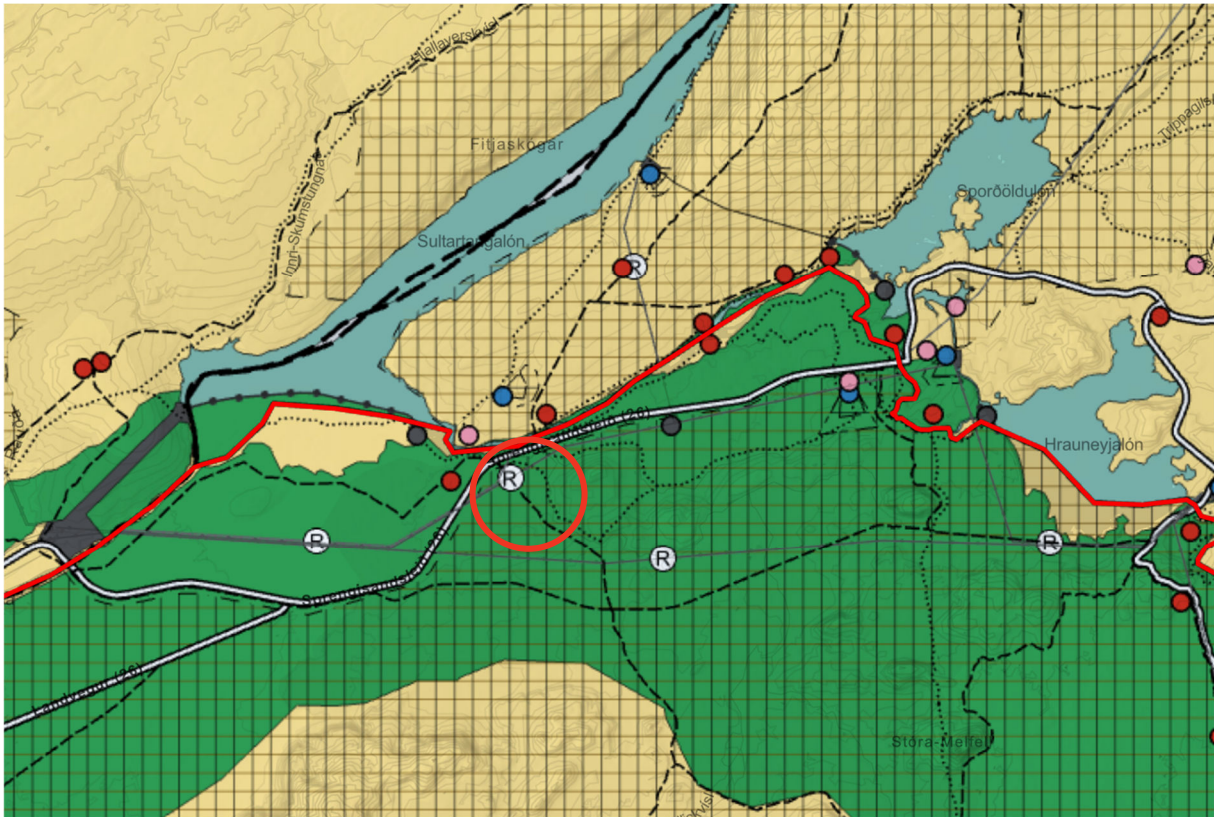
- Leitast verði við að efla skógrækt, uppgræðslu- og landbótastarf.
- Unnið verði að stöðvun gróður- og jarðvegseyðingar og endurheimt landgæða, þar sem þess þarf.
- Hugað skal að því að trjá- og skógrækt spilli ekki útsýnisstöðum, byrgi ekki ásýnd fjalla og fossa eða valdi snjósöfnun á vegum.
- Skipulag skógræktar taki mið af að vernda ásýnd og landslag.
- Unnið verði að stöðvun landbrots af völdum fallvatna ef þurfa þykir.

Skógrækt og landgræðsla verði nýtt til bindingar kolefnis. Skógrækt er viðurkennd aðferð til bindingar kolefnis í jarðvegi. Auk þess veitir skógrækt skjól gegn gróður- og jarðvegseyðingu. Mikilvægt er að skógrækt falli vel að landslagi og ekki verði plantað skógi fyrir góða útsýnistaði.

Landgræðslu- og skógræktaráætlanir skulu vera í samræmi við skipulagsáætlanir og taka mið af þeim verndarákvæðum sem þar eru sett fram, s.s. vegna hverfisverndar, svæða á náttúruminjasrá og fornminja. Taka skal tillit til jarðmyndana og vistkerfa sem njóta verndar skv. 61. gr. laga um náttúruvernd nr. 60/2013.

SKÓGRÆKTAR OG LANDGRÆÐSLUSVÆÐI

NR	HEITI SVÆÐIS	LÝSING
SL26	Árskógar	Landgræðslusvæði, stærð svæðis er um 20.763 ha.

MYND 1. Hluti af gildandi aðalskipulagi Rangárþings ytra. Fyrirhuguð efnistaka er innan rauða hringsins.

3.3 Orkustefna til ársins 2050

Orkustefna til ársins 2050 er langtímaorkustefna stjórnvalda þar sem sett er fram framtíðarsýn og leiðarljós í orkumálum á Íslandi. Tilgreind eru fimm meginstoðir orkustefnunnar: orkuöryggi, orkuskipti, orkunýting og sparnaður, samfélag og efnahagur og umhverfi.

Um orkuöryggi segir m.a. að „Orkuöryggi miðast við að tryggja nægilegt og öflugt framboð á orkugjöfum, rafmagni, heitu vatni og jarðefnaeldsneyti fyrir heimili, grunnþjónustu og atvinnulíf, sem og að vernda innviði orkuviðnaðarins fyrir truflunum vegna náttúruvár, skemmdarverka eða af öðrum orsökum“.

Orkustefna undirstrikar mikilvægi þess að sáttt ríki um vernd náttúru og nýtingu orkuauðlinda og að öll umhverfisáhrif eru lágmörkuð eins og kostur er. Efni úr náminu kemur til með að vera nýtt fyrir starfsemi og rekstur Landsvirkjunar sem miðar að endurbótum og eflingu raforkukerfi landsins.

3.4 Þjóðlenda

Stór hluti hálandis Rangárþings ytra er þjóðlenda. Þjóðlendur eru landsvæði þar sem íslenska ríkið er eigandi lands og hvers konar landsréttinda og hlunninda sem ekki eru háð einkaeignarrétti. Um þjóðlendur gilda lög nr. 58/1998 um þjóðlendur og ákvörðun marka eignarlanda, þjóðlendna og afrétta. Forsætisráðherra fer með málefni þjóðlendna. Ráðherra til aðstoðar við stjórn og ráðstöfun réttinda innan þjóðlendna er samstarfsnefnd um málefni þjóðlendna. Samkvæmt 3. gr. laganna má enginn hafa afnot af þjóðlendu fyrir sjálfa sig, þar með talið að reisa þar mannvirki, gera

jarðrask, nýta hlunnindi, vatns- og jarðhitaréttindi án leyfis. Til að nýta land og landsréttindi innan þjóðlendu þarf leyfi hlutaðeigandi sveitarstjórnar sem og forsætisráðuneytisins sé nýting heimiluð til lengri tíma en eins árs.

Einstaklingar, sveitarfélög eða aðrir lögaðilar geta átt svokölluð takmörkuð eignarréttindi innan þjóðlendna. Þjóðlendulög raska ekki slíkum réttindum. Samkvæmt 5. gr. laganna skulu þeir sem hafa nýtt land innan þjóðlendna sem afrétt fyrir búfenað, eða haft þar önnur hefðbundin not sem afréttareign fylgja, halda þeim rétti í samræmi við ákvæði laga þar um. Afréttur er skv. 1. gr. laganna landsvæði utan byggðar sem að staðaldri hefur verið notað til sumarbeitar fyrir búfé. Hið sama gildir um önnur réttindi sem menn færa sönnur á að þeir eigi.

Ráðuneytið veitir leyfi fyrir nýtingu vatns- og jarðhitaréttinda og vindorku innan þjóðlenda. Samþykki ráðuneytisins þarf til að nýta námur og önnur jarðefni innan þjóðlenda óháð tímalengd. Allar framkvæmdir og jarðrask innan þjóðlendna sem vara lengur en í eitt ár eru háðar samþykki ráðuneytisins og samþykki ráðuneytisins þarf til að nýta námur og önnur jarðefni innan þjóðlendna skv. 3. mgr. 3. gr. laga nr. 58/1998.

3.5 Fornminjar

Aðalskráningu fornleifa í Rangárþingi ytra er lokið. Minjavörður Suðurlands tók svæðið út og fundust engar þekktar minjar innan skipulagssvæðis.

Finnist áður ókunnar minjar ber að tilkynna fundinn til Minjastofnunar eins fljótt og auðið er skv. 24. gr. laga um menningarminjar nr. 80/2012. Friðhelgað svæði umhverfis fornminjar er 15 m skv. 22. gr. laganna.

4 AÐALSKIPULAGSBREYTING

Gerð verður breyting á sveitarfélagsuppdraetti og greinargerð gildandi aðalskipulags.

Sett verður inn nýtt efnistökusvæði með heimild fyrir allt að 250.000 m³ efnistöku.

5 UMHVERFISMATSSKÝRSLA

Aðalskipulagsbreytingin fellur undir lög um umhverfismat framkvæmda og áætlana nr. 111/2021, viðauka 1.01. Með breytingunni er mörkuð stefna um framkvæmdir sem kunna að hafa í för með sér umhverfisáhrif.

5.1 Tengsl við aðrar áætlanir

Í umhverfismatsskýrslu verður gerð grein fyrir tengslum og samræmi við aðrar áætlanir og stefnur sem taka þarf tillit til eða geta haft áhrif á breytinguna. Helstu stefnur og áætlanir má sjá í kafla 2.

5.2 Umhverfisþættir og áherslur

Í umhverfismatsskýrslu með aðalskipulagsbreytingunni verður skoðuð áhrif á þá umhverfisþætti sem tilgreindir eru í Tafla 1 og þeir metnir í samræmi við stefnuskjöl og viðmið. Yfirlit yfir mögulegar meginspurningar í umhverfismatsskýrslu er að finna í töflunni. Viðmið fyrir hvern umhverfisþátt eru sett með tilliti til laga og reglugerða, stefnuskjala sveitarfélagsins auk viðmiða í opinberum stefnuskjöllum og/eða alþjóðlegum skuldbindingum.

TAFLA 1. umhverfisþættir, viðmið og matsspurningar.

UMhverfisþáttur	UMhverfisviðmið	MATSSPURNINGAR
<p>Landnotkun og landslag Landslag. Ásýnd og sjónræn áhrif. Landnotkun.</p>	<p><i>Landsskipulagsstefna 2015-2026</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Landnotkun stuðli að heilnæmu umhverfi og varðveislu sérstæðrar náttúru og menningar og sögu sem felst m.a. í byggingararfi og landslagi. Landnýting og mannvirkjagerð vegna orkuvinnslu og orkuflutning taki mið af áherslu á sjálfbæra nýtingu orkuauðlinda og verndun víðerna og náttúru miðhálandis. <p><i>Aðalskipulag Rangárbings ytra 2016-2028.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Stuðla að fjölbreyttari landnýtingu í samræmi við landgæði og ástand lands. Tryggja nægt framboð efnistökusvæða og þau séu í námund við notkunarstað efnis. Áhersla á góða umgengi á nýtingartíma og vandaðan frágang við verklok. Leitast verður við að viðhalda lítt snortnu yfirbragði hálandisins. <p><i>Aðgerðaaáætlun í landgræðslu og skógrækt 2022-2031.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Landnýting sé sjálfbær og taki mið af ástandi og getu vistkerfa. 	<p>Hefur stefnan áhrif á landslag? Hefur stefnan áhrif á ásýnd svæðis? Hefur stefnan áhrif á landnotkun?</p>
<p>Gróður og dýr Gróðurlendi og vistkerfi Búsvæði dýra. Jarðvegur.</p>	<p><i>Landsskipulagsstefna 2015-2026.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Landslagsgreining og vistgerðarflokkun lagðar til grundvallar skipulagsákvörðunum. <p><i>Aðalskipulag Rangárbings ytra 2016-2028.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Stuðla að gróðurvernd og landgræðslu. Unnið verður að stöðvun gróður- og jarðvegseyðingar og endurheimt landgræða. Raskist gróið land vegna framkvæmda skal að lágmarki ígildi þess gróðurs sem tapast grætt upp. <p><i>Aðgerðaráætlun í landgræðslu og skógrækt 2022-2031</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Endurheimta vistkerfi á röskuðu landi. Vernda og auka kolefnisforða vistkerfa. <p><i>Lög um náttúruvernd nr. 60/2013.</i> <i>Vistgerðarkortlagning NÍ.</i></p>	<p>Hefur stefnan áhrif á gróður og vistkerfi? Hefur stefnan áhrif á búsvæði dýra?</p>
<p>Heilbrigði Mengun. Hávaði. Öryggi. Losun gróðurhúsalofttegunda.</p>	<p><i>Landsskipulagsstefna 2015-2026</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Skipulag stuðli að heilnæmu umhverfi m.t.t. vatnsgæða, loftgæða, hljóðvistar o.fl. <p><i>Aðgerðaráætlun í loftslagsmálum 2018-2023</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Vernda og auka kolefnisforða vistkerfa. Auka kolefnisbindingu í jarðveg og gróðri. <p><i>Aðalskipulag Rangárbings ytra 2016-2028.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Standa vörð um vernd grunnvatns sem neysluvatns fyrir íbúa og atvinnustarfsemi. Landgræðsla verði nýtt til bindingar kolefnis. 	<p>Er hætta á hávaða vegna stefnu skipulagsins?</p>

UMHVERFISÞÁTTUR	UMHVERFISVIÐMIÐ	MATSSPURNINGAR
	<ul style="list-style-type: none"> Í námum innan friðlands, náttúruminjaskrá, vatnsverndarsvæðum eða öðrum verndarsvæðum er óheimilt að geyma olíur eða önnur mengandi efni. 	
Samfélag <i>Efnahagur og atvinna</i> <i>Íbúar og byggð</i> <i>Samgöngur</i> <i>Raforkuöryggi</i>	<i>Aðalskipulag Rangárþing ytra 2016-2028.</i> <ul style="list-style-type: none"> Efla byggð og atvinnulíf og stuðla að fjölbreyttum atvinnutækifærum. <i>Landsskipulagsstefna 2015-2026.</i> <ul style="list-style-type: none"> Skipulag landnotkunar styðji við búsetu og samfélag í dreifbýli og efli samkeppnishæfni svæða. <i>Aðgerðaráætlun í landgræðslu og skógrækt 2022-2031.</i> <ul style="list-style-type: none"> Landnýting styður við atvinnu og byggðir í landinu. <i>Orkustefna til ársins 2050.</i> <ul style="list-style-type: none"> Orkuþörf samfélagsins ávallt uppfyllt með traustum innviðum, með næga afkastagetu og áfallaþol. 	Hefur stefnan áhrif á atvinnutækifæri?
Náttúru- og menningarminjar <i>Fornminjar.</i>	<i>Aðalskipulag Rangárþings ytra 2016-2028.</i> <ul style="list-style-type: none"> Stuðla að varðveislu sögu, náttúru og menningarminja og annarra umhverfislegra gæða. Landnotkun stuðli að varðveislu sérstæðrar náttúru og menningar og sögu. <i>Lög um náttúruvernd nr. 60/2013.</i> <i>Lög um menningarminjar nr. 80/2012.</i>	Hefur stefnan áhrif á fornminjar?

6 SKIPULAGSFERLI, KYNNING OG SAMRÁÐ

Með kynningu skipulagslýsingar er umsagnaraðilum, hagsmunaaðilum og almenningi gefinn kostur á að leggja fram sjónarmið og ábendingar sem að gagni gætu komið við mótun stefnunnar.

Skipulags- og matslýsingin verður kynnt með auglýsingu í blöðum/dreifiritum (Búkolla), á vefsíðu sveitarfélagsins <https://www.ry.is/>, auk þess sem hún verður kynnt í skipulagsgátt Skipulagsstofnunar. Umsagnir og ábendingar skulu vera skriflegar og berast inn á skipulagsgátt Skipulagsstofnunar, <https://skipulagsgatt.is/> og einnig má senda beint á skrifstofu Skipulagsfulltrúa eða á netfangið birgir@ry.is, fyrir auglýstan tímafrest.

6.1 Umsagnaraðilar

Óskað verður eftir umsögnum frá eftirtöldum aðilum:

- Skipulagsstofnun
- Umhverfisstofnun
- Heilbrigðiseftirlit Suðurlands
- Minjastofnun Íslands
- Vegagerðin
- Forsætisráðuneytið
- Land og Skógur

Eftir atvikum verður leitað eftir umsögnum annarra aðila, þar á meðal innan stjórnarsýslu sveitarfélagsins.

6.2 Skipulagsferli

